

NORD-OST: POVEȘTEA UNUI MASACRU

Moscova, 8 februarie 2003. Strada Dubrovskaia, cunoscută acum în toată lumea ca Dubrovka. Într-un teatru arhiplin, a cărui imagine era multiplicată, cu doar trei luni în urmă, de toate ziarele, revistele și stațiile de televiziune din lume, domnește o atmosferă exuberantă de gală. Costume negre, rochii de seară, toată lumea bună a politicii și-a dat întâlnire aici. Suspine și exclamații, sărutări și îmbrățișări, membri ai guvernului, membri ai Dumei, lideri ai partidelor și facțiunilor parlamentare, un bufet grandios...

Se sărbătorește o victorie decisivă asupra terorismului internațional în capitala noastră. Politicienii pro-Putin ne asigură că renașterea musicalului *Nord-Ost* pe ruinele terorismului nu este mai mult decât atât. Astăzi vom urmări primul spectacol desfășurat aici după 23 octombrie 2002, data la care, în teatrul nepăzit, actorii și publicul spectator au fost sechestrați în timpul spectacolului și ținuți ostatici 57 de ore de câteva zeci de teroriști din Cecenia. Aceștia sperau să-l silească pe președintele Putin să pună capăt celui de-al Doilea Război Cecen și să-și retragă trupele din republică.

N-au reușit. Nimeni nu s-a retras de nicăieri. Războiul continuă ca și până atunci și nu încapă loc de îndoieli privind legitimitatea metodelor. Singura schimbare a fost aceea că în dimineața zilei de 26 octombrie s-a organizat un atac cu gaze de luptă împotriva tuturor celor prezenți în clădire, circa 800 de oameni, atât teroriști, cât și ostatici. Gazul secret din dotarea armatei a fost ales personal de către președinte. Atacul

cu gaze a fost urmat de răvășirea clădirii de către unitățile antiteroriste, operațiune în care au fost omorâți până la unul toți teroriștii care îi luaseră ostatici pe spectatori, dar odată cu ei au murit și aproape 200 de ostatici. Mulți oameni au încetat din viață din cauza lipsei îngrijirilor medicale, iar natura gazului nu le-a fost dezvăluită nici chiar doctorilor însărcinați cu salvarea vieților. În aceeași seară președintele Putin anunța deja fără nicio tresărire că fusese o victorie a Rusiei împotriva „forțelor terorismului internațional”.

Victimele acestei operațiuni de salvare cu consecințe dezastuoase abia au fost amintite la spectacolul de gală desfășurat în 8 februarie. Era o întrunire moscovită tipică, la care mulți păreau să fi uitat pentru ce anume închină paharul. Au cântat, au dansat, au mâncat, o mulțime dintre ei s-au îmbătat și toată lumea a spus o grămadă de ineptii, care păreau cu atât mai cinice, cu cât evenimentul se desfășura pe locul unui masacru, chiar dacă fusese redecorat într-un timp record. Familiile victimelor tragediei refuzaseră categoric să vină la celebrare, considerând-o un sacrilegiu. Președintele nu putuse asista nici el, dar trimisese un mesaj de felicitări.

De ce a trimis felicitări? Deoarece nimeni nu a putut să ne înfrângă. Mesajul lui era ambalat într-o retorică tipic sovietică și evidenția valori tipic staliniste: era păcat că muriseră oameni, bineînțeles, dar interesele societății trebuiau să fie pe primul loc. Producătorii îi mulțumiseră călduros președintelui pentru că le înțelegea problemele comerciale. Spectacolul primise un „nou impuls creator”.

Dar să vedem și reversul medaliei – persoanele cu prețul vieții cărora președintele și-a consolidat poziția în cadrul coaliției antiteroriste internaționale. Să-i privim puțin și pe cei ale căror vieți nu primiseră un impuls creator în urma evenimentelor de la *Nord-Ost*, ci fuseseră zdrobite. Să ne uităm și la victimele de care mașinăria de stat încearcă să uite cât mai repede posibil, străduindu-se să ne inducă și nouă aceeași dispoziție, prin orice mijloace are la îndemână. Să observăm și purificarea etnică în urma actului de terorism, și noua ideologie de stat enunțată de Putin: „Nu vom ține seama

de costuri. Să nu se îndoiască nimeni de acest lucru. Chiar dacă prețul ar fi foarte mare.”

Al cincilea

Iaroslav Fadeev, un băiat din Moscova, se află acum pe prima poziție a listei oficiale a decedaților din timpul asaltului terorist de la *Nord-Ost*. Versiunea oficială a evenimentelor susține insistent că patru ostatici au fost omorâți de gloanțele teroriștilor și că unitatea specială a FSB, serviciile lui Putin, nu face greșeli, prin urmare nu a împușcat niciun ostatic.

Cu toate acestea, deși numele lui Iaroslav nu se află pe lista „celor patru uciși de teroriști”, nu poate fi eludat faptul că un glonț a trecut totuși prin craniul lui. Iaroslav a fost al cincilea care a murit în urma unei răni de glonț. În coloana numită „Cauza morții” din formularul oficial care i-a fost eliberat pentru înmormântare mamei sale, Irina, este trecută o liniuță.

Pe 18 noiembrie 2002, Iaroslav, care era în clasa a zecea la o școală din Moscova, ar fi împlinit 16 ani. Ar fi trebuit să aibă loc o sărbătoare în familie, dar acum, lângă coșciugul băiatului care avea să rămână veșnic de 15 ani, stătea bunicul lui, un doctor din Moscova, spunând: „N-am ajuns să ne bărbierim împreună nici măcar o dată.”

Plecaseră patru la spectacol: două surori, Irina Fadeeva și Victoria Kruglikova, și copiii lor, Iaroslav și Nastia. Irina, Victoria și Nastia au supraviețuit, dar Iaroslav a murit în împrejurări care nu au fost investigate niciodată din punct de vedere judiciar.

După asediul terorist și atacul cu gaze, Irina, Victoria și Nastia au fost duse în stare de inconștiență la spital. Iaroslav, în schimb, a dispărut. Nu se afla pe niciuna dintre listele provizorii. Nu exista nicio informație oficială despre el. Linia telefonică pusă la dispoziție de autorități și anunțată la radio și televiziune nu funcționa. Rudele ostaticilor alergau prin toată Moscova, iar printre ele erau și prietenii acestei familii. Au cutreierat tot orașul, luându-și fiecare câte o zonă în care au căutat prin spitale și morgi.

În sfârșit, la morga de pe alea Holzunov au găsit corpul nr. 5714, care se potrivea descrierii lui Iaroslav, dar cei de aici nu le puteau confirma cu siguranță că era el. În buzunar îi găsiseră un pașaport pe numele mamei sale, Irina Vladimirovna Fadeeva, dar pe pagina pentru „Copii“ exista însemnarea: „Sex bărbătesc. Iaroslav Olegovici Fadeev, 18.11.1988“. Cu toate acestea, adevăratul Iaroslav se născuse în 1986.

Irina ne-a explicat mai târziu: „I-am pus pașaportul meu în buzunarul de la pantaloni. Nu avea la el niciun act de identitate. Pentru că era foarte înalt, părând cam de 18 ani, mi-a fost teamă că dacă cecenii vor începe la un moment dat să elibereze copiii și adolescenții, Iaroslav putea să nu fie inclus din cauza înălțimii. Așa că m-am aplecat chiar acolo în sală și am scris datele lui Iaroslav pe pașaportul meu, schimbând anul nașterii pentru a-l face mai tânăr.“

Serghei, prietenul Irinei, a venit s-o vadă la spital pe 27 octombrie și i-a spus că fusese găsit corpul nr. 5714. I-a spus de pașaportul din pantaloni și despre asemănarea cu Iaroslav. Deși era ger, Irina a fugit din spital îmbrăcată cu ce avea pe ea, strecurându-se printr-o spărtură din gard.

Ostacii care supraviețuiseră și fuseseră duși la spital erau ținuți prizonieri și aici, în continuare. Din ordinul serviciilor secrete, le era interzis să se întoarcă acasă. Nu li se permitea nici să telefoneze sau să primească vizite din partea familiei. Serghei a intrat în spital oferindu-le bani celor care-i ieșiseră în cale: surori, paznici, infirmieri, polițiști. Totala corupție de la noi permite deschiderea tuturor ușilor, oricât de bine ar fi ele ferecate.

Irina a fugit de la spital direct la morgă. Acolo i s-a arătat o fotografie pe monitorul unui computer și ea l-a identificat pe Iaroslav. A cerut să-i vadă corpul, l-a pipăit cu atenție peste tot și a descoperit două urme de glonț la cap, una de intrare și alta de ieșire. Amândouă fuseseră umplute cu ceară. Serghei, care era cu ea, a fost surprins de cât de calmă părea. Nu a hohotit de plâns, nu a făcut crize de isterie. Era perfect rațională și aparent lipsită de emoții.

— Eram de fapt foarte mulțumită pentru că îl găsisem în sfârșit, îmi spune Irina. Cât stătusem în spital, mă gândisem

deja la toate variantele și posibilitățile. Hotărâsem ce urma să fac dacă fiul meu ar fi fost mort. La morgă, când am văzut că era vorba cu adevărat de Iaroslav și că viața mea se sfârșise aici, am făcut pur și simplu ce hotărâsem înainte. Am rugat calmă pe toată lumea să iasă din sala în care fusese adus corpul. Le-am spus că voiam să fiu singură cu fiul meu. Mă gândisem din timp să spun asta. Vedeți, înainte de a muri, îi promisesem ceva. Când eram ținută acolo, el mi-a spus la sfârșitul ultimei zile, seara, cu câteva ore înainte de atacul cu gaze: „Mămico, eu probabil n-o să scap. Nu mai pot îndura prea mult. Dacă se întâmplă ceva, cum o să fie?” I-am spus: „Să nu-ți fie frică de nimic. Am fost întotdeauna împreună aici și o să fim întotdeauna împreună dincolo.” El m-a întrebat: „Mămico, cum o să te recunosc dincolo?” I-am răspuns: „Mâna ta este tot timpul în mâna mea, așa că dincolo o să fim împreună, ținându-ne de mână. N-o să ne pierdem unul de altul. Numai să nu-mi dai drumul la mână, ține-mă bine.” Dar vedeți cum s-a întâmplat. Am simțit că l-am înșelat. N-am fost niciodată departe unul de altul cât timp era în viață. Niciodată. De aceea eram atât de calmă: am fost împreună în viață, iar acolo, în moarte, urma să fim tot împreună. Oricum, la morgă, când am rămas singură cu el, i-am spus: „Nu fi îngrijorat. Te-am găsit și vin să fiu cu tine.”... Nu l-am amăgit niciodată... De aceea eram atât de calmă. Am ieșit pe ușa laterală, ca să nu mă vadă prietenii care mă așteptau, și am rugat asistentele să mă lase să ies pe intrarea de serviciu. Când am ajuns afară, am făcut semn unei mașini, am mers până la podul cel mai apropiat de peste râul Moscova și am sărit în apă. Dar nu m-am înecat. Pe râu erau sloiuri de gheață și am căzut printre ele. Nu știu să înot, dar nu m-am scufundat. Vedeam că nu mă înecam și mă gândeam: „Poate o să fac un cârcel la un picior”, dar nu s-a întâmplat nici asta. Am avut ghinionul să mă scoată niște oameni din apă. M-au întrebat: „De unde ești? Ce te-a apucat să înoți?” Le-am spus: „Tocmai am venit de la morgă, dar vă rog să nu raportați la poliție.” Le-am dat un număr

de telefon la care să sune și Serghei a venit și m-a luat. Bineînțeles că fac tot ce pot pentru a rezista, dar sunt moartă. Nu știu cum îi e lui acolo fără mine.

Când și-a recăpătat cunoștința la spital, pe 26 octombrie, Irina a descoperit că era complet goală sub pătură. Celelalte femei din jurul ei care fuseseră luate și ele ostatice erau îmbrăcate cu toate hainele, dar ea avea doar o iconiță mică strânsă în mână. Când a putut vorbi, le-a cerut surorilor să-i aducă măcar câteva din hainele ei, dar i s-a explicat că toate lucrurile pe care le avusese pe ea când venise de la teatru fuseseră distruse din ordinul ofițerilor de la serviciile secrete pentru că erau pline de sânge.

Dar de ce? Și al cui sânge era? Irina își pierduse cunoștința în sala de teatru în timp ce-l ținea strâns în brațe pe fiul ei. Persoana de al cărei sânge se murdărise fusese probabil împușcată în așa fel încât tot sângele se prelinsese peste ea. Nu putea fi decât Iaroslav.

— Acea ultimă noapte a început într-o atmosferă foarte încordată, își amintește Irina. Teroriștii erau nervoși, dar după aceea „Mozart“, cum îi spuneam noi, Movsar Baraev, conducătorul lor, a anunțat că puteam să stăm liniștiți până la 11 dimineața. Zăream deja o rază de speranță. Cecenii au început să ne arunce sucuri. Nu ne permiteau să ieșim de la locurile noastre. Dacă aveam nevoie de ceva, ridicam mâna și ne aruncau suc sau apă. Când a început asaltul trupelor guvernamentale și i-am văzut pe teroriști alergând pe scenă, i-am spus surorii mele: „Acoper-o pe Nastia cu jacheta ta“ și eu mi-am pus brațele strâns în jurul lui Iaroslav. Nu mi-am dat seama că era un atac cu gaze, i-am văzut doar pe teroriști că deveniseră agitați. Iaroslav era mai înalt decât mine, așa că de fapt el mă acoperea pe mine ca un scut când îl țineam în brațe. După aceea mi-am pierdut cunoștința. La morgă am observat că intrarea glonțului era pe acea parte a corpului său care fusese mai depărtată de mine. Am fost protejată de el... El mă salvase pe mine, deși singura mea dorință în cele 57 de ore cât am fost ținută ostatici fusese să-l apăr pe el.

Dar al cui glonț a fost? A avut loc un test balistic? S-a luat o probă de sânge de pe haine pentru a se stabili cui îi aparținea?

Nimeni din familie nu știe care sunt răspunsurile la aceste întrebări. Toate informațiile referitoare la acest caz sunt strict clasificate, ținute la secret până și față de mamă. În registrul de la morgă cauza morții era consemnată ca „rană de glonț”, dar fusese scrisă cu creionul. Și acest registru a fost ulterior trecut la secret. „Ar fi șters scrisul, cu siguranță”, spune familia cu convingere.

— La început, am crezut că făptașul era una dintre femeile cecene, povestește Irina. În timp ce stăteam acolo, ea era tot timpul lângă noi. A văzut că, ori de câte ori apărea câte un pericol, zgomote sau țipete, îmi luam copilul în brațe și-l țineam strâns. A fost vina mea că i-am atras atenția... Mi se părea că ne urmărea tot timpul. La un moment dat a spus, uitându-se țintă la Iaroslav: „Fiul meu a rămas acolo” – voia să spună în Cecenia. Nu ni s-a întâmplat nimic după aceea, dar simțeam că ne urmărea de oriunde se ducea. Așadar, poate că ea îl omorâse pe Iaroslav. Încă nu pot să dorm. Îi văd înaintea mea ochii, figura îngustă.

Prietenii Irinei i-au explicat mai târziu că dimensiunea orificiului de intrare a glonțului care îl omorâse pe Iaroslav dovedea că nu fusese tras cu pistolul, iar femeile cecene nu aveau decât pistoale.

Deci rămâne întrebarea: Al cui a fost glonțul?

— Trebuie să fi fost oamenii noștri, spune Irina. Sigur, stăteam și într-o poziție nefericită, chiar lângă uși. Oricine venea, intra chiar pe acolo, prin dreptul rândului 11. Când teroriștii au dat năvală în public, noi am fost primii pe care i-au văzut, așa că, atunci când au venit soldații noștri, tot noi am stat direct în fața lor.

Irina poate analiza mult și bine ce s-a întâmplat. Ceea ce gândește sau își imaginează ea nu trezește interesul autorităților. Poziția oficială este că patru oameni au fost împușcați și nimeni altcineva. Iaroslav, al cincilea, iese în afara versiunii oficiale a evenimentelor. El nu este nici măcar inclus oficial printre victimele din dosarul penal nr. 229133,

pentru care se conduce o anchetă de către o echipă a procuraturii din Moscova.

— Mă doare că... autoritățile pretind că nu a existat o asemenea persoană, spune Irina, căzută pe gânduri.

Totuși, chiar mai rău este faptul că, de îndată ce Irina le-a împărtășit jurnaliștilor întrebările și concluziile ei, a fost convocată la procuratură. Anchetatorul era furios. „De ce faceți atâta scandal? Nu înțelegeți că e imposibil să fi avut o rană de glonț?” După aceea a continuat, încercând, pe cât putea, s-o sperie pe nefericita mamă, care era deja într-o stare de tensiune: „Ori scrieți imediat o declarație în care să arătați că nu le-ați spus nimic jurnaliștilor și că ei au inventat totul, pe baza căreia îi vom acuza pentru defăimarea serviciilor secrete, ori vom săpa mormântul fiului dumneavoastră fără să vă cerem consimțământul și vom face o autopsie!”¹⁰

Irina nu a cedat acestei încercări ticăloase de șantaj. În schimb, după ce a stat ca pe jar patru ore în biroul procurorului, s-a dus direct la cimitir pentru a păzi mormântul băiatului ei. Era târziu în noiembrie, perioadă când la Moscova e deja iarnă. A fost salvată din nou de la moarte de prietenii care, văzând că nu se întoarce acasă seara, au căutat-o în tot orașul.

Iaroslav era considerat de ceilalți un băiat liniștit și studios. Terminase școala de muzică, în timp ce alți adolescenți de vârsta lui băteau străzile, se îmbuibau cu bere și își perfecționau limbajul trivial. El suferea mult din această cauză. Ar fi vrut să fie „dur”, îndrăzneț, mândru și ferm.

Avea un jurnal, ca mulți dintre noi la vârsta lui. Irina l-a citit după evenimentele de la teatrul Dubrovka. El își punea problema acelor trăsături personale de care era mulțumit sau nemulțumit. Scria: „Detest faptul că sunt atât de laș, speriat de orice lucru și indecis.” „Ce trăsătură de personalitate ai vrea să dezvolți?” întreba jurnalul. „Aș vrea să fiu mai dur.” Avea prieteni printre colegii de școală, dar aceștia nu erau băieți care puteau fi considerați duri sau la care visau fetele. Acasă, Iaroslav era plin de umor, se putea manifesta așa cum era, putea fi îndrăzneț și mândru. Doar în afara casei începeau problemele.